

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 у Національній академії
внутрішніх справ,
ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента Татарова Олега Юрійовича на дисертацію Шульги Наталії Валеріївни, підготовлену на тему «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. В останні роки спостерігається тенденція широкого впровадження інноваційних технологій в різні сфери життєдіяльності держави й суспільства. Цей прогрес не обійшов стороною і сферу кримінального судочинства. Застосування нових методів боротьби зі злочинністю, зокрема з транснаціональною, а також використання новітніх досягнень науки і високих технологій в даний час набуває особливої актуальності й значущості. Проблема не тільки обговорюється публічно, але також відбивається в нормативних правових актах, покликаних забезпечити захист прав і свобод людини і громадянина. Так, в наказі Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 р. № 155 «Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження)» передбачено єдиний порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, які проводяться у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження).

Окрім цього, однією із форм міжнародного співробітництва передбачено можливість використання відео- або телефонної конференції. Україна ратифікувала (2011 р.) другий додатковий протокол до Європейської конвенції про

Вх. №		3895	
"04"	10	20	13 р.
кількість аркушів:			
осн. док.	13	додаток	—

взаємну допомогу у кримінальних справах від 08 листопада 2001 р., яким впроваджує у практику міжнародного співробітництва нову форму взаємної правової допомоги – збирання доказів із використанням технології відеоконференцз'язку.

На актуальність теми дослідження вказує також виконання її відповідно до Пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки на період до 2020 року (Закон України від 07 вересня 2011 р. № 942), Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015) та Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (Постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 р.). Дисертаційна робота відповідає Пріоритетним напрямкам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275).

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність і новизна. Варто відзначити сумлінне використання здобувачем різнопланової джерельної бази, які стосуються проблематики дослідження. Дисертант використовує об'єктивну критику і науковий стиль полеміки, дохідливу мову викладу, що вказує на вдало обрану власну методику дослідження та раціональне використання загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується застосуванням сучасних, перевірених часом, методів наукового дослідження. Для досягнення поставленої мети і виконання зумовлених нею завдань, а також наукового обґрунтування результатів дослідження використано як загальнонаукові методи (спостереження, опису, порівняння, класифікації) з метою виявлення закономірностей, що характеризують проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції (розділи 1–3), так і спеціальні методи, зокрема: *історико-правовий* – для дослідження виникнення та розвитку проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції (підрозділ 1.1); *системно-структурний* – для з'ясування сутності відеоконференції у кримінальному провадженні та її

класифікації на підставі різних критеріїв (підрозділи 1.2, 2.3); *формально-логічний* – при розкритті змісту та сутності понять «відеоконференцзв’язок», «інноваційні технології», та інших дефініцій у межах предмета дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1); *формально-юридичний* – при дослідженні положень Конституції України, кримінального процесуального законодавства України, рішень Європейського суду з прав людини (розділи 1–3); *порівняльно-правовий* – для зіставлення та аналізу норм кримінального процесуального законодавства України й інших країн (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 3.1); *логіко-нормативний та моделювання* – для формулювання та обґрунтування доповнень до кримінального процесуального законодавства (розділи 2-3); *статистичні* (групування, аналіз кількісних показників) для узагальнення правозастосовчої та судової практики, обґрунтування теоретичних положень роботи статистичними даними (розділ 3).

Достовірність наукових положень визначається теоретичною основою дослідження. Позитивно на достовірності наукових результатів відбився також аналіз нормативно-правових актів, що мають як загальноправове, так і спеціальне (у плані досліджуваних проблем) значення.

Репрезентативною є й емпірична база дослідження, яку становлять: результатів опитування 176 слідчих Національної поліції України в м. Києві, Київської та Житомирської областей; рішень Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України; узагальненої практики та інформаційних листах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховного Суду України; судових рішеннях, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; особистого досвіду роботи в органах досудового розслідування, що дозволило комплексно розкрити обрану тему дослідження.

Новизна наукових положень дисертації полягає у тому, що дисертація є комплексним теоретико-практичним дослідженням, у якому на монографічному рівні викладено проблеми проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції у кримінальному провадженні.

До найбільш важливих положень, що містять наукову новизну, слід віднести наступні:

вперше:

для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження обґрунтована необхідність встановлення джерела загрози та впливу її під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції;

запропоновано внести зміни до ч. 1 ст. 232 КПК України, передбачивши новий пункт - волевиявлення особи щодо відмови у поверненні до України та можливості у зв'язку із цим проведення допиту в режимі відеоконференції;

доведено необхідність надання можливості потерпілому за його клопотанням брати участь у судовому засіданні з використанням відеоконференції після закінчення його допиту та приймати, таким чином, активну участь у дослідженні інших відомостей, заявляти клопотання, виступати в дебатах.

Це дозволило здійснити дослідження значного кола проблем, які залишилися поза увагою вчених, але мають важливе практичне та теоретичне значення.

Відповідають вимогам щодо наукової новизни положення, винесені на захист. На переконання офіційного опонента, наукові положення і висновки викладені Н.В. Шульгою цілком логічно, несуперечливо та з урахуванням ступеню їхньої новизни. Стиль викладення положень дозволяє усвідомити їхній зміст і новизну у порівнянні з науковими положеннями, сформульованими іншими авторами. Відзначаючи позитивні сторони дисертаційного дослідження, слід наголосити, що наукові висновки є важливими як для науки, так і для практичної діяльності слідчих, прокурорів, слідчих суддів тощо.

На мій погляд, авторці вдалося зосередитися на процесуально-правових аспектах проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції зв'язку в кримінальному провадженні. До того ж, вона зуміла виокремити найважливіші проблеми, що є характерними для цієї діяльності на сучасному етапі розвитку вітчизняного законодавства і практики його застосування. З урахуванням зазначеного можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у самому

підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому розв'язанні конкретних питань.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації, авторефераті та опублікованих працях.

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у наукових юридичних виданнях включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у науковому виданні іншої держави та п'ять тез у збірниках доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Все це дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню репрезентативність та свідчить про належний науковий рівень дослідження, яке за своїм змістом і розглядом проблем відповідає поставленим вимогам.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції впроваджено та надалі може бути використано у:

практичній діяльності – для підвищення ефективності роботи співробітників органів досудового розслідування та суду щодо проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, а також під час розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій з питань організації досудового розслідування й судового розгляду кримінальних проваджень (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 19 жовтня 2018 р.);

освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення різних видів занять із таких дисциплін: «Кримінальний процес», «Теорія судових доказів», «Актуальні проблеми застосування кримінального та кримінального процесуального законодавства», а також під час підвищення

кваліфікації працівників Національної поліції, прокуратури, суду (акти Національної академії внутрішніх справ від 08 лютого 2018 р. та Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» від 30 травня 2018 р.).

Н.В. Шульга правильно побудувала структуру роботи, здійснивши дослідження від загального до конкретного. Зокрема, у розділі 1 **«Теоретико-правові основи застосування відеоконференції у кримінальному провадженні»** розглянуто питання, що стосуються стану наукової розробки та історико-правові передумови становлення режиму відеоконференції у кримінальному процесі. Запропоновано зазначити узагальнену дефініцію «інноваційні технології» у кримінальному процесі, під якою необхідно розуміти набір методів і засобів, що забезпечують реалізацію нововведення. Підтримана позиція, щодо відображення у законі вичерпного переліку всіх допустимих для кримінального провадження науково-технічних засобів неможливо через їх безперервне оновлення.

Заслуговує на увагу наведені автором загальні тактичні рекомендації щодо використання науково-технічних засобів у діяльності слідчого, прокурора, судді: 1) необхідність вибору доцільних технічних засобів та методів їх застосування у кожному конкретному випадку, який зумовлений: метою та характером слідчої (розшукової) дії; особливостями об'єктів, для виявлення, фіксації або дослідження яких необхідно використання науково-технічних засобів; придатністю науково-технічних засобів для вирішення пізнавального завдання; 2) науково-технічні засоби та методи їх застосування, які використовуються слідчим, прокурором, суддею чи спеціалістом, не повинні змінювати якості досліджуваних об'єктів; 3) науково-технічні засоби та методи доцільно використовувати комплексно, що дозволить встановлювати відмінні особливості (риси) об'єктів та підвищує ймовірність виявлення слідів та предметів, а також надійність фіксації їх якостей.

Дисертантом вдало визначено, що в контексті застосування відеоконференції у кримінальному провадженні можна виділити дві проблеми: нормативно-правову та практичну. Нормативно-правова полягає у не визначенні в кримінальному процесуальному законодавстві конкретних технічних засобів для проведення

допиту, впізнання у режимі відеоконференції; який процесуальний порядок встановлення особи, що знаходиться на значній відстані. При цьому, до практичних проблем авторка відносить: недостатність організаційної та технологічної культури, не сприйняття користувачами нововведень; необхідність суттєвих інвестицій в обладнання та навчання персоналу на початковому етапі побудови єдиної інформаційної системи органів досудового розслідування, прокуратури, суду; складність створення та обслуговування програмного забезпечення, що пов'язане з великою кількістю слідчих та судових ситуацій, що важко передбачити; відсутність загальних стандартів та форматів аудіо- та відеоданих засобів, що використовуються у системі електронного документообігу кримінального судочинства.

Розділі 2 «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час досудового розслідування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування» дисертантка досліджує процесуальний порядок проведення допиту як найпоширенішої слідчої (розшукової) дії, в зв'язку з чим зазначає, що КПК України (ч. 1 ст. 232) передбачає не тільки юридичні, а й фактичні підстави для проведення допиту у режимі відеоконференції, які обов'язково повинні бути відображені у матеріалах досудового провадження.

Заслуговує уваги думка про те, що під час проведення процесуальних дій в ході відеоконференції трансляція повинна організовуватися таким чином, щоб можна було спостерігати не тільки допитуваного, але й усе приміщення, де відбувається допит, а також осіб, які присутні на допиті, для спостереження за їх реакцією на конкретні показання та питання, у зв'язку з чим, отримані докази можуть бути визнані недопустимими з причин можливого впливу на допитуваного з боку присутніх на допиті осіб.

У підрозділі 2.2. «Процесуальний порядок проведення впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування» дисертанткою проаналізовано сутність цієї слідчої (розшукової) дії.

Обґрунтовано, що участь понятих при проведенні впізнання у режимі відеоконференції не є обов'язковою, оскільки виходячи зі змісту ч. 9 ст. 232 КПК України, вбачається, що хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Крім того, у ч. 4 ст. 232 КПК України зазначено, що впізнання осіб чи речей у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими ст.ст. 228 та 229 КПК України, отже, посилення на ч. 7 ст. 223 КПК України у цій нормі немає.

У підрозділі 2.3. «Допустимість відомостей, отриманих за результатами відеоконференції» проаналізовано критерії визнання доказів допустимими отриманих за результатами відеоконференції.

Погоджуємось з думкою, що для того, щоб зібрані в результаті проведення слідчих (розшукових) дій докази були допустимими, слідчий, прокурор повинні вжити заходів для забезпечення присутності під час проведення цих дій осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені.

У Розділ 3 «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження» розкрито особливості проведення процесуальних дій та судового провадження в режимі відеоконференції.

Дисертантка доводить, що використання відеоконференції під час судового провадження узгоджується із засадою безпосередності дослідження показань, речей і документів (ст. 23 КПК України) та не має суттєвих недоліків у порівнянні з традиційними способами одержання показань, не створює нездоланного бар'єру для ефективної комунікації між учасниками процесуальної дії, не має кардинальних відмінностей в оцінці показань.

Досить вдало відмічено, що проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги має деякі особливості, та завдяки таким якостям як швидкість, ефективність, процесуальна

економія, дає змогу значно прискорити виконання запитів, наприклад, щодо одержання показань від осіб, що перебувають на території іноземної держави.

Таким чином, правильно побудований план дисертації дозволив її авторці досить повно і всебічно дослідити основні проблемні питання проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції в кримінальному провадженні.

Результати, отримані дисертанткою, є вагомими для кримінальної процесуальної науки, а також для практичної діяльності органів досудового розслідування, прокурорів, суддів у кримінальному провадженні.

Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, можуть бути використані для підготовки навчально-методичних матеріалів, наукових статей, а також формулювання і внесення подальших пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства у частині, що стосується регламентації як загальних, так і окремих положень проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції в кримінальному провадженні.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації. У ньому адекватно і стисло відображені положення щодо кожного із структурних елементів дисертаційної роботи (вступу; основної частини; висновків).

Дисертація, підготовлена Н.В. Шульгою, у цілому заслуговує на позитивну оцінку, але окремі положення та висновки викликають сумніви, а іноді й заперечення, з огляду на що можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час публічного захисту.

Зауваження стосуються такого:

1. У рубриці «мета дослідження» автором визначено доволі амбітну мету, яка полягає в комплексному аналізі теоретичних положень та практичних проблем проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні, а також формуванні пропозицій, спрямованих на удосконалення

кримінального процесуального законодавства України. Водночас, з аналізу змісту дисертації, зокрема розділу 2, що стосується проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції на стадії досудового розслідування автором розглядається лише підстави та процесуальний порядок проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції, зокрема допиту та пред'явлення для впізнання. На погляд рецензента, дисертантці доцільно було більш глибоко дослідити можливість проведення в режимі відеоконференції зв'язку проведення й інших процесуальних дій, адже у вітчизняній практиці здійснення досудового розслідування мали місце здійснення й інших процесуальних дій, зокрема, вручення повісток про виклик, повідомлення особі, яка переховується від органів досудового розслідування про підозру тощо. Тому, під час прилюдного захисту хотілося б почути позицію дисертантки щодо можливості розширення спектру процесуальних дій, які можуть проводитись в режимі відеоконференції та чи досліджувались ці питання при написанні дисертації?

2. Автором в рубриці «удосконалено» зазначається, що нею удосконалено відповідні положення та поняття, однак, додаткового обґрунтування потребує при публічному захисті те, в чому саме автором удосконалено наявні в науці поняття та положення.

3. У підрозділі 2.1. «Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування», на основі проведеного дослідження, автор виділяє не тільки юридичні, а й фактичні підстав для проведення допиту у режимі відеоконференції, які обов'язково повинні бути відображені у матеріалах досудового провадження (стор. 65-66). У роботі, дисертантом, наголошується на тому, що перелік підстав для проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції не є вичерпним, але при цьому важливо, щоб ці підстави були належним чином обґрунтовані, таким чином, передбачаючи можливість розширюваного тлумачення таких підстав. В зв'язку з цим, під час публічного захисту потребують додаткового обґрунтування та зазначення, які

окрім визначених автором можуть бути додаткові підстави для проведення допиту чи впізнання в режимі відеоконференції.

4. Не дивлячись на досить значну *емпіричну базу дослідження*, яку становлять статистичні та аналітичні матеріали МВС й Національної поліції України, зведені дані інтерв'ювання 176 слідчих Національної поліції України в м. Києві, Київської та Житомирської областей, судові рішення, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, особистий досвід роботи у органах досудового розслідування, обґрунтованість положень дисертації, а також результатів дисертаційного дослідження залежить від глибини дослідженої проблематики та врахування думки різних суб'єктів, які залучені до процесу проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції. В зв'язку з цим, на погляд рецензента доцільно було б використати інтерв'ювання та опитування не тільки слідчих Національної поліції України, а й прокурорів та слідчих суддів, які здійснюють відповідно процесуальне керівництво розслідуванням та судовий контроль за процесуальною діяльністю слідчих, оскільки в багатьох випадках їх позиція не співпадає з позицією слідчих.

5. Предметом роботи є аналіз теоретичних положень та практичних проблем проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні, автором розглянуто порядок проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням відеозаписувальних технічних засобів, розкриває загальні умови використання відеозаписувальних технічних засобів у досудовому і судовому провадженні. Встановлює порядок їх застосування в ході проведення допиту та впізнання. Однак, дисертант оминув розгляд проблемних питань, що виникають під час проведення інших слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції, а саме: огляду місця події, освідування, обшуку. Крім цього, з розвитком технологій все частіше в практичній діяльності виникає необхідність проведення інших процесуальних дій в режимі відеоконференції. Як приклад, під час судового провадження виникає потреба здійснити огляд проїжджої частини дороги, на якій відбулось дорожньо-транспортна пригода чи інших об'єктів, які можуть становити загрозу для навколишніх. З урахуванням можливості використання квадрокоптера

та передачі даних в режимі on-line суд при розгляді провадження, слідчий суддя чи суд перебуваючи в судовому засіданні за участю сторін здатний здійснити такі дії та з'ясувати необхідні дані, що зумовлює ефективність судового процесу та забезпечення здійснення судового розгляду в найбільш стислі строки. Хотілося б почути при прилюдному захисті позицію дисертантки щодо розширення можливості проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції та в зв'язку з якими обставинами при дослідженні ці питання залишилися поза її увагою.

6. На сторінці 150 (підрозділ 3.1) зазначається перелік осіб, які можуть бути допитані в режимі відеоконференції, із вказівкою на залучення обвинуваченого, потерпілого чи свідка. Автором наголошується на можливості проведення допиту в режимі відеоконференції без шкоди для правосуддя інших учасників судового розгляду, в тому числі спеціаліста, експерта, цивільного позивача та цивільного відповідача. Під час публічного захисту хотілося б почути особисту думку дисертанта щодо механізмів вирішення проблем, пов'язаних з проведенням допиту в режимі відеоконференції зазначених вище учасників судового розгляду.

Висловлені зауваження відображають особисту думку опонента, не можуть суттєво вплинути на загальну позитивну оцінку роботи та жодним чином не знижують її науковий рівень.

Наведені офіційним опонентом міркування та зауваження мають подекуди дискусійний характер, обумовлені непростим вектором дослідження, великою кількістю в ньому складних теоретичних і практичних питань, які потребують свого нагального вирішення.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК. Проведене Шульгою Н. В. дослідження є самостійною, завершеною науковою працею, яка повністю відповідає рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Робота пройшла належну апробацію. Висновки і пропозиції, сформульовані у

дисертації, переважно знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях з обраної теми і є вагомим внеском у розвиток науки кримінального процесу, а також цінним порадином для правників у сфері кримінального процесу. Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим МОН України вимогам (Наказ МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»).

На підставі викладеного вважаю, що подана на захист дисертація Шульги Н. В. за темою: «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (з наступними змінами), а її авторка за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес, криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність за результатами прилюдного захисту.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
керуючий партнер Адвокатського об'єднання
«Татаров, Фаринник, Головки»

О.Ю. Татаров